

De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) stelt strenge eisen aan de omgang met persoonsgegevens. Maar de wet kent ook een royale uitzonderingspositie voor zogenaamde 'journalistieke verwerkingen'. De achtergrond is dat journalisten en media vrij hun werk moeten kunnen doen. Geldt deze uitzonderingspositie ook als journalistieke producten, na hun eerste openbaarmaking, in een archief worden opgenomen en dan online toegankelijk zijn?

Tjeerd Schiphof

Deze kwestie is een aantal keren aan de orde gesteld door mensen die hun persoonsgegevens wilden laten afschermen, omdat met een online zoekmachine onprettige berichtgeving aan het licht kwam. Rechter die zich over deze vraag bogen, bleken echter de opvatting te huldigen dat het belang van de betrouwbaarheid en volledigheid van archieven in de voorgelegde gevallen boven de belangen van individuen ging. Deze bijdrage besteedt ook aandacht aan een andere juridische weg naast de Wbp, en de mogelijkheid om bij de Raad voor de Journalistiek te klagen over online media-archieven.

Grote delen van de Wbp zijn niet van toepassing op "journalistieke verwerkingen", zegt artikel 3 lid 1. De bepaling heeft ook betrekking op "artistieke en literaire verwerkingen", maar die blijven in deze bijdrage buiten beschouwing. Journalistieke verwerkingen zijn ruwweg alle handelingen die men verricht in het journalistieke proces: het

verzamelen van persoonsgegevens, het bewaren en bewerken ervan, en natuurlijk het actief openbaar maken. Niet onbelangrijk is de categorie van de zogenaamde "bijzondere persoonsgegevens", waarop normaliter een nog strengere regime van toepassing is. Persoonlijke informatie over godsdienst of levensovertuiging, gezondheid, seksuele leven en strafrechtelijke bijzonderheden mogen door gewone stervelingen alleen met toestemming van de betrokkene verzameld en openbaar gemaakt worden, maar de pers mag vrijelijk onderzoek doen en berichten over de griep van premier Rutte of de strafrechtelijke bijzonderheden omtrent Willem Holleeder. Daarbij komt nog, en dat is van belang voor de cases die hierna aan de orde komen, dat betrokkenen geen informatie- of correctierecht hebben waarmee ze zouden kunnen opvragen welke gegevens er verwerkt zijn, of waarmee ze gegevens kunnen laten veranderen of afschermen. De 'privacy waakhond', het College bescherming persoonsgegevens (CBP) mag ook al geen toezicht houden op media-uitingen. Journalistieke verwerkingen hoeven bovendien niet bij het CBP gemeld te worden. Het is dus alleszins interessant te weten of de online beschikbaarstelling van media-uitingen een journalistieke verwerking in de zin van de Wbp mag heten.

Online zoekmachines geven snel veel informatie. Daarin schuilt een risico. Ongewenste informatie die eenmaal online staat, is moeilijk te verwijderen (coll. Wikimedia Commons).

Wat vindt genoemd College bescherming persoonsgegevens er zelf van? Men heeft in 2007 richtlijnen opgesteld: "Richt snoeren publicatie van >>

>> persoonsgegevens op internet", waarbij men vier criteria formuleert aan de hand waarvan beoordeeld kan worden of iets onder de journalistieke uitzondering valt.¹ Het moet gaan om een activiteit die gericht is op (objectieve) informatieverzameling en verstrekking; het moet gaan om een regelmatige bezigheid; er moet een maatschappelijke kwestie aan de orde worden gesteld; en de publicatie moet een recht van repliek of rectificatiemogelijkheid kennen. Als de publicatie op grond van deze criteria eenmaal onder de journalistieke uitzondering valt, mag deze ook worden gearhiveerd en verder openbaar gemaakt, zolang de exploitatie een journalistiek doeleinde dient.

Dit is de opvatting van het CBP, waar overigens nog wel wat op af te dingen valt.² Maar uiteindelijk is het de rechter die in een voorkomend geval het beslissende woord spreekt. De opvattingen van het CBP op dit punt zijn nog niet door de rechter getoetst. Er zijn wel relevante uitspraken waarbij een betrokkene een beroep heeft gedaan op zijn Wbp-rechten. Zo was er iemand die in zijn studententijd was geïnterviewd voor een universiteitsblad. Met zijn instemming verscheen in 2003 een hierop gebaseerd artikel. Daarin werd hij met voor- en achternaam genoemd, en bleek dat hij elfdejaars student was en een juridisch conflict had gehad met de Informatie Beheer Groep in Groningen. Vanaf dat moment verschenen er steeds drie hits na het invoeren van zijn voor- en achternaam in een zoekmachine, waarvan twee rechtstreeks naar het genoemde artikel voerden. Dat stuk was namelijk online beschikbaar via de Universiteitskrant van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Kennelijk ondervond hij hiervan hinder, en hij vroeg het college van bestuur van de RUG om zijn persoonsgegevens uit het online archief te verwijderen. Het college weigerde en de zaak kwam voor de rechter, in eerste instantie de Rechtbank 's-Gravenhage. Deze oordeelde, zonder veel toelichting, dat er sprake was van een journalistieke verwerking in de zin van art. 3 lid 1 Wbp. In hoger beroep, voor de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State, werd dit bevestigd. De overwegingen daarbij echoën de richtsnoeren van het

EINDHOVENS DAGBLAD

Het 'Eindhovens Dagblad' werd in een zaak door de rechtbank in het gelijk gesteld: de vrije meningsuiting van de krant woog zwaarder dan het individuele belang van de klager.

CBP: de verwerking van de persoonsgegevens in het krantenbericht had naar het oordeel van de Afdeling plaatsgevonden voor journalistieke doeleinden. Zij betrok daarbij "dat het artikel is geschreven door een persbureau, dat het is verschenen in verscheidene hogeschool- en universiteitskranten, dat in het artikel een onderwerp van maatschappelijke strekking aan de orde wordt gesteld en dat na de publicatie de mogelijkheid bestond op het artikel te reageren". Vervolgens stelt men dat art. 3 lid 1 Wbp ook van toepassing is op verdere verwerkingen in bibliotheken en archieven, mits de exploitatie een journalistiek doel dient. Dat was het geval, omdat het online archief alle artikelen bevatte die in die krant waren gepubliceerd.³

Naar de burger toe

Het is overigens voor de burger die gegevens verwijderd, verandert of afgeschermd wil zien, niet nodig een beroep te doen op de Wbp. Hij kan ook een andere wettelijk basis kiezen, of bij de rechter te berde brengen dat het handelen van de verantwoordelijke gegevensverwerker onrechtmatig is, in de zin dat deze laatste niet met de in het maatschappelijk verkeer vereiste zorgvuldigheid handelt. Mij zijn drie van zulke gevallen bekend, waarin eisers aanpassingen wensten in online archieven, omdat voor hen hinderlijke publicaties na een eenvoudige

zokopdracht hoog in de ranglijst verschenen. Twee zaken waren aangespannen door Eric Jan Luzac tegen de VPRO en de *Volkskrant*. Hij voelde zich in zijn eer en goede naam aangetast door berichtgeving in de online archieven over het faillissement van zijn onderneming, die Filipijnse werknemers bij Nederlandse zorginstellingen wilde detacheren. Het derde geval betrof iemand die ongelukkig was met berichten in het online archief van het *Eindhovens Dagblad* over een arbeidsconflict dat ze had gehad met een faculteit van de TU Eindhoven. In deze drie genoemde gevallen maakte de rechter een belangenafweging: aan de ene kant het individuele belang van bescherming van eer en goede naam, aan de andere kant het belang van vrije meningsuiting van het betreffende medium. Telkens viel deze uit in het voordeel van het medium, waarbij het algemene belang van complete en betrouwbare archieven een rol speelde.⁴

De Raad voor de Journalistiek

Ook de Raad voor de Journalistiek heeft zich over het al dan niet wijzigen van online media-archieven uitgelaten. Dit is weliswaar geen rechterlijke instantie, maar uitspraken zijn toch van belang omdat men probeert tot een beroepsethiek bij te dragen. Men gaat uit van een Leidraad, die in art. 2.2.8 het volgende zegt: "Internet met de hieraan gekoppelde

zoekmachines heeft de toegankelijkheid van archiefbestanden sterk vergroot. Het publieke belang van zo volledige mogelijke, betrouwbare archieven waarvan de inhoud niet kan worden gewijzigd, weegt in beginsel zwaarder dan het belang dat personen kunnen hebben bij het verwijderen of anonimiseren van gearchiveerde artikelen met een voor hen onwelgevallige inhoud. Slechts in bijzondere gevallen kan dit maatschappelijk belangrijke principe wijken voor een privébelang.⁵ In 2007 kreeg men een geval te beoordelen dat sterk lijkt op het eerste voorbeeld in deze bijdrage: het betrof ook een student die in een artikel in een universiteitsblad was genoemd en die daarvan hinder ondervond bij zijn beroepsuitoefening. Hij kreeg – volgens eigen zeggen – regelmatig negatief commentaar van potentiële klanten die hem via een zoekmachine hadden gevonden. Nu ging het om het universiteitsblad van de Universiteit Utrecht, dat weigerde het artikel uit het online archief te verwijderen of het te anonimiseren. De Raad voor de Journalistiek verklaarde de klacht tegen deze weigering ongegrond. Men vond dit geen “bijzonder geval” zoals bedoeld in artikel 2.2.8 van de Leidraad.⁶ H. Blanken schreef in het kader van deze zaak een deskundigenadvies voor de Raad voor de Journalistiek: ‘Moeten de media kunnen vergeten?’ Daar is destijds ook in archiefkringen aandacht aan besteed. Hij besteedt aandacht aan de belangen van benadeelden en het belang van de integriteit van archieven. Hij wijst daarbij ook op de pragmatische kant: hoe kunnen we – mogelijk jaren na de eerste publicatie – nog vaststellen of het verzoek terecht is? Op een verantwoorde manier ingrijpen in elektronische archieven kan wel eens een kostbare aangelegenheid worden.⁷

In 2010 deed zich een zaak voor die de Raad wel als “bijzonder geval” aanmerkte.⁸ RTV Drenthe had een radio-item gemaakt over een rechtszitting. Het betrof een ontuchtzaak en de klagers, de slachtoffers, werden in de uitzending bij voornaam genoemd. Doordat ze ook bij een bepaald koor zongen, zouden ze eenvoudig nader te identificeren zijn. De raad vond dat de

klagers onevenredig in hun privacy waren aangetast, en dat ook de archivering van het nieuwsitem “journalistiek onzorgvuldig” was. Men had kunnen anonimiseren, vond de Raad. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat dit geval afwijkt van die welke eerder aan de orde kwamen, omdat hier al een smet kleefde aan de oorspronkelijke berichtgeving. Verschillende rechterlijke uitspraken laten zien dat de rechter niet lichtvaardig een eis tot ingrijpen in elektronische media-archieven toewijst. Instanties als de Raad voor de Journalistiek en het College bescherming persoonsgegevens zien ook het belang van betrouwbare archieven. Toch blijven er een paar onbevredigende aspecten. Waarom zou een medium de mogelijkheid geopend moeten hebben om op publicaties te reageren, alvorens men in aanmerking komt voor de journalistieke uitzondering van art. 3 lid 1 Wbp? Deze bepaling beoogt nu juist om de informatie- en correctierechten van betrokkenen uit te sluiten. En wat heeft een reactiemogelijkheid eigenlijk voor zin als je persoonsgegevens tegen je zin openbaar zijn gemaakt? Een andere, wat ongemakkelijke kwestie, is de eis dat een media-archief een journalistiek doel moet dienen. De achtergrond is duidelijk: de Wbp geeft alleen vrijstelling voor journalistieke verwerkingen. In de praktijk zal dit criterium waarschijnlijk geen problemen opleveren voor instellingen die online media-archieven hebben: het lijkt mij dat van elk serieus archief met recht gezegd kan worden dat het (ook) een journalistiek doel dient.

1 ■ Te vinden op www.cbppweb.nl; p. 43-46.

2 ■ T.A. Schiphof, ‘De onduidelijk journalistieke exceptie in de Wet bescherming persoonsgegevens’, *Mediaforum* (2008) nr. 5, pp. 208-211.

3 ■ Rb. ‘s-Gravenhage, 28 oktober 2009, *Mediaforum* (2010) nr. 1, pp. 25-27 (A/CvB Rijksuniversiteit Groningen); Afd. Bestuursrechtspraak Raad van State, 8 september 2009, *Mediaforum* (2010) nr. 11/12, pp. 376-378 (A/CvB Rijksuniversiteit Groningen); beide met noot T.A. Schiphof.

4 ■ Rb. Amsterdam, 31 maart 2010, LJN BM4462 (Luzac/Volkskrant); Rb.

Amsterdam, 31 maart 2010, 436820/HA ZA 09-2775, niet gepubliceerd (Luzac/VPRO); Vzr. Rb. Amsterdam, 19 februari 2010, *Mediaforum* (2010) nr. 4, met noot J. van den Brink (*X/Eindhovens Dagblad*).

5 ■ www.rvdj.nl/katern/47.

6 ■ www.rvdj.nl/2007/67. Nog een ‘niet-bijzonder’ geval: www.rvdj.nl/2010/23.

7 ■ Samenvatting in www.rvdj.nl/2007/67; integraal: www.denieuwereporter.nl/2007/11/moeten-de-media-kunnen-vergeten/.

8 ■ www.rvdj.nl/2010/17.

Tjeerd Schiphof – universitair docent bij het departement Mediastudies van de Universiteit van Amsterdam.

De rechterlijke macht weegt belangen zorgvuldig af, maar besluit niet snel tot het ingrijpen in online media-archieven (foto part. coll.).